

Ongehoord ... Ongezegd

mannen, seksueel misbruik en geloof

R.Ruard Ganzevoort

Praktische Theologie 23/5 (1996) 488-508.

Toen ik een jaar of twaalf was ben ik het slachtoffer geworden van seksueel misbruik. Toen ik een jaar of achtentwintig was ben ik daar achter gekomen. Niet dat ik voor die tijd niet wist wat er gebeurd was. De herinneringen waren en zijn levend genoeg gebleven. Het heette alleen anders, en daardoor kon ik niet zien wat het in mijn leven betekende. In dit artikel wil ik de lezer deelgenoot maken van mijn ervaring en mijn denken daarover. De reden dat ik er mee naar buiten treed is voornamelijk dat er honderdduizenden rondlopen die net als ik geen woorden kunnen vinden voor wat hen overkomt. Wat ongehoord was mocht niet gezegd worden. Ik wil dan ook graag pastorale aandacht vragen voor het stille lijden van seksueel misbruikte mannen, met name in relatie tot geloofsvragen. Daarbij gebruik ik mijn eigen verhaal en dat van anderen als illustratie.

MIJN VERHAAL

Wat ongehoord was mocht niet gezegd worden. Kon niet gezegd worden. Jarenlang heb ik het in stilte met me meegedragen, omdat ik bang was voor de gevolgen. Zo op het oog is alles me aan komen waaien, gaat alles vanzelf. Niemand ziet de prijs die je daarvoor moet betalen. Als je meeleeft met mensen en hun pijn kunt invoelen, omdat je zelf van binnen de verscheurdheid kent, dan kost iedere ontmoeting pijn en tranen. Als je tot het uiterste gaat om niemand teleur te stellen en jezelf waar te maken, dan is er wel eer en waardering, maar geen mens heeft door waarom je zo krampachtig probeert om iets of iemand te zijn. En zelf wist ik het ook niet precies. Daarom zweeg ik, om niet mijn (voor eigen gevoel) moeizaam verworven positie en rol op het spel te zetten. Wat zouden ze zeggen als ze wisten dat ik...

Alles wat ik gedaan had om genegenheid te verwerven was zinloos gebleken. Genoeg waardering, daar ging het niet om. De blokkade zat in mijzelf. Ik was niet in staat om werkelijk mezelf open te stellen voor een ander, eerlijk mijn gevoel onder ogen te zien en uit te spreken. Altijd de angst dat iemand mijn luchtballon zou doorprikken en ik in al mijn kwetsbaarheid naakt en ongeborgd achter zou blijven. En achter de muren was ik eenzaam. Onzichtbaar eenzaam, want ik ben voortdurend met mensen bezig. Altijd mensen. Nooit vrienden.

Zeventien jaar na dato ben ik in therapie gegaan. Onwennig gaf ik gevolg aan mijn besluit om voor het eerst werkelijk tijd en geld te investeren in mezelf. Moeizaam draaide ik de eerste gesprekken om de zaken heen, voortdurend relativerend, mezelf

met rationele opmerkingen of een vleugje humor afschermend. Tegelijk vastbesloten om niet opnieuw door te blijven gaan op eens gekozen wegen. Ik was bang omdat mijn hele opgebouwde wereldje op het spel stond. Wat er naar boven zou komen, en hoe ik eigenlijk zou blijken te zijn stond niet vast. Maar ik wilde, kon niet meer op dezelfde voet doorgaan.

Als ik nu terug kijk op mijn jeugd, dan ontstaat er een genuanceerd beeld. Dat is een nieuwe en bevrijdende ervaring. Tot enige tijd geleden had ik altijd het gevoel dat ik een rotjeugd had gehad. Ik denk nu dat dat wel meevalt. De eerste tien jaar waren gelukkig. Het was druk thuis, we zijn vaak verhuisd, en door een combinatie van omstandigheden (in Suriname wonen tijdens een langdurige onderwijsstaking) en aanleg sloeg ik op de lagere school twee jaar over, maar over het geheel genomen was ik gelukkig. Nog herinner ik me dat ik een paar jaar geleden voor een korte periode in Suriname kwam. Toen op de vliegtuigtrap de tropische warmte over me heen golfde kwam het gevoel van een gelukkige jeugd naar boven. Daar was het goed geweest. Dat neemt niet weg dat er bij ons thuis zoveel drukte was dat ik als kind het gevoel kreeg dat ik mijn eigen vragen en problemen zelf moest oplossen. En omdat ik dat meestal ook wel kon werd ik al jong behoorlijk zelfstandig.

De hel begon toen ik op de middelbare school terecht kwam in een groep klasgenoten die twee tot vier jaar ouder waren. In mijn onschuld en eigenwijsheid dacht ik als nar of betweter te kunnen overleven. De dagelijkse pesterijen hebben de onschuld er wel uit geslagen. Van een open en spontaan kind veranderde ik in een onzeker en eenzaam jongetje. Ik hunkerde naar vriendschap, warmte, vriendelijkheid, maar kon het niet vinden. Toen ik een jaar of twaalf was kwam er iemand op mijn weg die wel aandacht, vriendschap en warmte aan me gaf. Hij gaf leiding aan een jeugd natuurkamp, waar ik met plezier aan deelnam. Toen hij me uitnodigde om te komen logeren en hij samen met mij de natuur in wilde trekken, me van alles liet zien en horen, toen leek dat een positieve doorbraak in mijn afzondering. Gretig ging ik er op in.

De eerste nacht al maakte hij duidelijk dat hij meer wilde. Onder vrienden moest dat kunnen, zei hij, en nog zie ik de beelden van toen haarscherp voor me. Nog voel ik de dreiging die de nacht inhield. Hoe zachtzinnig ook de aanraking was, iedere keer was een inbraak in mijn geborgenheid, in mijn veiligheid. Mijn lichaam was niet veilig voor hem en ik was niet veilig voor mijn lichaam. Ik kon wel zeggen dat ik dit niet wilde, maar mijn lijf 'verried' me, reageerde, ja verlangde zelfs. Nu weet ik wel dat dat een natuurlijke lichamelijke reactie was, maar toen voelde ik me verscheurd tussen mijn afkeer en mijn hunkering.

Ik bleef naar hem toe gaan. Dat had te maken met de spanning tussen aantrekking en afweer, maar ook met het feit dat ik eindelijk iemand gevonden had die als een vriend aandacht voor me had. Steeds meer kreeg ik het gevoel dat seks de betaling was die bij de vriendschap hoorde. Toen ik me vele maanden later eindelijk wel durfde verzetten, bleek ook onmiddellijk dat ik niet langer welkom was. In dezelfde periode heb ik nog twee maal te maken gehad met mannen die gebruik maakten van mijn kennelijk opvallende kwetsbaarheid. Juist door het gegeven, dat er structureel een dreiging van misbruik bestond, ben ik erg aan mezelf gaan twijfelen. De vraag kwam scherp naar boven of het niet eigenlijk aan mezelf lag, of ik het niet uitlokte, wilde misschien.

Sinds en vooral ook door die ervaringen van misbruik en dreiging ben ik een ander mens geworden. Weliswaar bleef ik uiterlijk vrij normaal functioneren, maar het leven had zijn onschuld en glans verloren. Ik was te laf om een einde aan mijn leven te

maken, maar ik maakte me wel een roekeloosheid eigen, waarvan ik hoopte dat het tot een dodelijk ongeval zou leiden. Ik hunkerde naar vriendschap en tederheid, maar was doodsbang voor een arm om mijn schouder. Geleidelijk aan merkte ik dat ik (als om mezelf te straffen) ieder plezier vermeed en telkens koos voor de moeilijkste en pijnlijkste weg.

Ik verzette me tegen God en geloof, maar ik kon ook niet zonder. Ik heb verlangd en gezocht naar intense geloofservaringen, maar iedere keer weer werd ik teleurgesteld omdat ik de vreugde die ik bij anderen zag niet kon ervaren, en de spanningen en problemen die ik voelde niet opgelost werden. Ik had grote moeite om mezelf toe te vertrouwen aan God of aan mensen. Voorzover ik het wel deed was dat altijd onder voorbehoud en tot aan een voor mij veilige grens.

Terugkijkend constateer ik dat ik van de nood een deugd heb gemaakt. Ik heb op allerlei manieren gekozen voor taken en rollen die me een zekere duidelijkheid gaven (voor mezelf en voor anderen), die vastlegden wie ik ben, of liever: hoe ik gezien wil worden. Ik heb op allerlei vlak gezorgd zoveel mogelijk te presteren om mezelf waar te maken en de waardering en vriendschap af te dwingen. Tegelijk bleef ik daarmee in hetzelfde kringetje ronddraaien: nog steeds probeerde ik warmte en vriendschap te kopen, door dat te doen wat een ander van mij verwachtte. De waardering die ik kreeg had voor mijn gevoel meer te maken met wat ik deed, dan met wie ik was. Echte vriendschap, onvoorwaardelijke overgave, werkelijk vertrouwen, dat kon ik niet opbrengen. Altijd was er de argwaan tegenover de ander en tegenover mezelf.

Ik heb in mijn werk als predikant ook van de nood een deugd gemaakt. De drang om voor zoveel mogelijk mensen zoveel mogelijk te betekenen is in het gemeente-werk soms heel bruikbaar. De pijn van mijn eigen leven was een goede en vruchtbare basis om de pijn van anderen te herkennen. Tegelijk was de prijs te hoog, omdat ik niet mijn eigen pijn onder ogen durfde zien. Een periode van overspannenheid en vastlopen is voor mij het markeringspunt geworden om anders in de wereld te durven staan, anders met mezelf, mijn gezin, mijn werk en andere mensen om te gaan.

Pas drie jaar geleden ben ik langzamerhand gaan inzien dat wat mij overkomen was letterlijk past op de definitie van seksueel misbruik. Dat ik dat eerder niet wist was niet het gevolg van een gebrek aan kennis. Ik las al jaren zoveel mogelijk op het gebied van pastoraat, gaf lessen pastoraat op een HBO, en daarbij kwam op verzoek van de studenten jaarlijks het onderwerp 'pastoraat en seksueel misbruik' aan de orde. Hoewel ik alle symptomen herkende, kon ik niet de diagnose op mezelf toepassen. Jongens worden immers niet misbruikt? Ik heb voor mezelf in de loop van de jaren allerlei verklaringen gezocht voor de moeilijkheden waar ik tegen aan liep, maar geen van die verklaringen gaf een adequaat antwoord. Ook als ik in het pastoraat mannen tegenkwam met soortgelijke ervaringen volgde er een andere diagnose: relatieproblemen, homoseksuele gevoelens, enzovoorts. Het etiket misbruik was voorbehouden aan vrouwelijke slachtoffers, en mannen waren in dat kader vooral potentiële daders.

En nu? Ik ben er nog niet. Misschien nog lang niet. Toch zijn er wel wezenlijk dingen aan het veranderen. Ik durf nu iets van mezelf te laten zien. Ik leer om me minder te verbergen achter rollen en prestaties. Langzamerhand groeit het besef dat vriendschap ook zonder seksuele dreiging mogelijk is. De grootste winst van de afgelopen periode is voor mij dan ook dat ik als mezelf met mensen om kan gaan. Ik hoef niet meer

mezelf op te offeren, mezelf te straffen, of mezelf te ontlopen. Wat ik wil, voel en denk maakt deel uit van mijn leven, en mag een plaats hebben.

Anders dan in de afgelopen vijftien jaar maak ik opnieuw van de nood een deugd. Niet meer als compensatie of vlucht, maar door meer en meer de pijn en gebrokenheid van het leven als uitgangspunt te nemen. In mijn omgang met mensen om me heen, in mijn dagelijks functioneren, in mijn geloven is veel vanzelfsprekendheid weggevallen. Ik leef met verscheurde fragmenten, maar dat is niet zo erg meer. Juist de fragmenten wijzen op de oorspronkelijkheid, op de ongescheurde heelerheid. De droomwereld van het naïeve kind ben ik kwijt, maar het is ook geen hel meer. Er loopt een breuk door het leven, maar er zijn ook lichtpuntjes van onbevungen vreugde en ontvankelijke verbondenheid.

Wat ongehoord is kon niet gezegd worden. Sinds ik het zeggen kan voel ik me veel vrijer in het leven staan. Ik leefde met de angst voor ontdekking. Als mensen zouden ontdekken wat ik had meegemaakt zouden ze me wellicht niet meer zien zoals ik gezien wilde worden. Die angst is weg. Als iemand nu weet wie ik ben, is dat niet het einde van mijn zorgvuldig opgebouwde identiteit; het is hoogstens een verdieping of verandering van een relatie. Ik hoef mezelf namelijk niet meer kwalijk te nemen wat me overkomen is. Sinds ik het zeggen kan dat ik slachtoffer ben ga ik niet meer gebukt onder dat schuldgevoel. En meer nog dan dat: sinds ik erkennen kan en ook door anderen erkend wordt dat ik slachtoffer ben, hoef ik geen slachtoffer meer te blijven. Ik ben er misschien nog niet, maar ik kom er wel.

DE OPENHEID

In de afgelopen jaren is er op uitgebreide schaal gewerkt aan het doorbreken van het taboe op seksueel misbruik. Het aantal meldingen is fors gestegen, waarschijnlijk niet zozeer vanwege een toename van het aantal gevallen, als wel vanwege de toegenomen openheid. Slachtoffers kunnen meer dan vroeger een begripsvolle reactie verwachten. Het risico bestaat zelfs, zo blijkt uit de pers, dat de enorme aandacht ook niet-slachtoffers tot een fictief bewustzijn brengt; dat mensen zich misbruik gaan herinneren dat niet werkelijk heeft plaats gevonden.

In het algemeen mogen we echter blij zijn met deze openheid. Veel leed dat lang verborgen bleef (onaanraakbaar, taboe), kan nu boven tafel komen en geïntegreerd worden in het bestaan. Dat mag bijdragen aan de verwerking voor de slachtoffers. Ook komt er aandacht voor de rol die het geloof in dit alles speelt. Die rol kan - als je de publicaties op een rijtje zet - zowel positief als negatief zijn. Ik spreek daarbij bewust niet over het geloof als zodanig, maar over het geloofssysteem, dat de inhoudelijke overtuigingen, sociale rollen en verwachtingen, gedrag en emoties omvat.

- Het geloofssysteem kan de ouderlijke macht versterken door te wijzen op het vijfde gebod.
- Het geloofssysteem kan een stereotiepe verhouding van man en vrouw beklemtonen, waarbij vrouwen ondergeschikt moeten blijven, en zo makkelijker slachtoffer worden.
- Het geloofssysteem kan de nadruk leggen op vergeven, zodat het slachtoffer in een hoek gedrongen wordt.
- Het geloofssysteem kan benadrukken dat huwelijken en gezinnen tot elke prijs in stand moeten worden gehouden.

- Het geloofssysteem kan leiden tot een visie waarin lijden een deugd is.

Deze patronen zijn inmiddels duidelijk - en terecht - aan de kaak gesteld. Bovendien kan het misbruik ook het geloof negatief beïnvloeden. De redenering om dat aan te geven is (zeker in de eerdere literatuur) eenvoudig weer te geven: de dader is een man, God is mannelijk, en dus ... Positieve invloeden van de kant van het geloof zijn inmiddels ook te berde gebracht: de gemeenschap van gelovigen als een helende context, de ruimte voor strijd als weg naar vergeving, het appel op ouders en mannen, en de moed die de kerk moet - en blijkbaar kan - opbrengen om dit misbruik bespreekbaar te maken, zelfs of juist wanneer de daders ambtsdragers zijn.

Toch ontbreekt er in het geheel van publicaties een factor, die mijns inziens van groot belang zou kunnen zijn. Dat heeft te maken met het feit dat in vrijwel alle publicaties de nadruk ligt op vrouwelijke slachtoffers. Dat is begrijpelijk. Voorzover nu bekend is het percentage slachtoffers onder vrouwen groter dan onder mannen. Daarbij moet onmiddellijk gevraagd worden of dat de werkelijkheid ook weerspiegelt, of dat dit te maken heeft met het feit dat het taboe op vrouwelijk slachtofferschap inmiddels doorbroken is, en dat op mannelijk slachtofferschap (nog) niet. Bovendien - en daar wrekt zich dit overgebleven taboe - heeft deze eenzijdige aandacht gevolgen voor de theorieën over seksueel misbruik en geloof. Nu in de afgelopen periode in de media ruime aandacht is gegeven aan het feit dat ook jongens slachtoffers kunnen worden van seksueel misbruik groeit de mogelijkheid om in te gaan op de feiten, de gevolgen voor mannelijke slachtoffers, en de rol van het geloof daarin.

DE FEITEN

Het is moeilijk precies aan te geven hoe vaak seksueel misbruik van jongens voorkomt. Dat heeft te maken met de vraag welke definitie je gebruikt, het heeft ook te maken met het taboe dat rust op juist deze groep. Toch zijn er aanwijzingen dat jongens ongeveer een gelijk risico lopen slachtoffer te worden als meisjes. Uit betrouwbare onderzoeken blijkt dat minstens vijf procent van de mannen in hun jeugd het slachtoffer van misbruik is geweest. Waarschijnlijk zullen we pas over een aantal jaren betere cijfers hebben, wanneer ook dit probleemveld voldoende bespreekbaar is.

Wel zijn er duidelijk verschillen aan te geven tussen mannelijke en vrouwelijke slachtoffers. In de eerste plaats lijkt het er op dat het misbruik van jongens vooral buitenshuis plaats vindt. Waar bij vrouwelijke slachtoffers de vader in een redelijk aantal gevallen de dader is, daar blijkt dit bij jongens slechts sporadisch voor te komen. Wel komt het voor dat oudere broers en andere familieleden het jongere kind misbruiken ¹. Het misbruik door broers en neven kan te maken hebben met uit de hand gelopen seksuele experimenten, maar het heeft (bewust of onbewust) in elk geval ook te maken met macht die gebruikt wordt om frustraties of rivaliteitsgevoelens uit

¹ Om van misbruik te spreken wordt daarbij rekening gehouden met een machtsverschil, en meestal wordt een leeftijdsverschil van vijf jaar als minimum genomen. Vermoedelijk geldt voor verreweg de meeste jongens dat ze een periode van seksuele experimenten met andere jongens doormaken, die te maken heeft met het ontdekken van de eigen seksualiteit en tegen het einde van de puberteit afloopt. Voorzover mij bekend ondervinden de meesten daarvan geen schade. In dit artikel gaat het echter om de ongewenste ervaringen met seksualiteit. Dat kan ook plaats vinden tussen leeftijdsgenoten, vooral wanneer de een een fysiek of psychisch overwicht over de ander heeft. Doorslaggevend lijkt mij alleen de beleving van de betrokkene slachtoffer te zijn, of de (wellicht pas veel later) aantoonbare schade.

te leven. Het lijkt er echter op dat jongens met name buiten het gezin misbruikt worden. Bij jongere jongens kan dat samenhangen met pedofilie, bij adolescenten eerder met homofiele daders. De gemiddelde leeftijd van het misbruik ligt waarschijnlijk ruim onder de tien jaar. De gemiddelde leeftijd van de dader ligt waarschijnlijk op ruim twintig jaar. Uit wat nu beschreven is blijkt al dat in de meeste gevallen de dader mannelijk is. Dat is niet altijd het geval, maar waarschijnlijk gaat het op voor tenminste drie kwart van de voorvallen. Bovendien blijkt dat de meeste mannelijke slachtoffers door meer dan één dader misbruikt worden (zij het vaak niet in dezelfde periode). In het merendeel van de gevallen gaat het bij misbruik van jongens niet om verkrachting. Anders dan bij meisjes is het misbruik sterker genitaal gericht. Wel worden jongens meer dan meisjes het slachtoffer van bizarre vormen van seks.

HET TABOE

Voor mannelijke slachtoffers is het veel moeilijker te spreken over hun ervaringen dan voor vrouwen. Naast het 'gewone' taboe dat rust op seksueel misbruik zijn er tenminste vijf redenen voor deze drempel. Dit algemene taboe op misbruik heeft te maken met het feit dat het erkennen van het bestaan van misbruik een aantasting is van de illusie dat onze kinderen veilig zijn en dat de gezinnen in onze cultuur (of die nu kerkelijk of sociaal wordt afgegrensd) betrouwbare en vaste burchten zijn waar het goed leven is. Hoeveel ellende er ook in de wereld mag zijn, bij 'ons' gebeurt dat niet. Hiermee gepaard gaat een sfeer van geheimhouding die werkt als instrument om het misbruik in stand te houden. Het kind dat de opgelegde geheimhouding doorbreekt breekt daarmee het systeem waarin het leeft open, en dat is zowel voor het kind zelf als voor het sociale systeem een ernstige bedreiging. Een van de ernstige kwetsbaarheden is nu juist ook dat de relatie waarin het misbruik plaats vindt zo inspeelt op de behoeften en wensen van het kind dat breken met het misbruik ook betekent dat het afstand moet doen van bepaalde voordelen die het kreeg in ruil voor het seksuele contact.

De eerste extra reden dat er een taboe ligt op mannelijke slachtoffers heeft ironisch genoeg te maken met de doorbreking van het taboe op vrouwelijk slachtofferschap. De aandacht daarvoor, en de ideeën die daarbij werden gebruikt, leidde er namelijk toe dat iedere vrouw als potentieel slachtoffer werd gezien en iedere man als potentieel dader. Voorzover mannen uitgenodigd werden om hun eigen beleving te bespreken ging het daarbij vooral om het aan de kaak stellen van de mannelijke dominantie, waardoor vrouwen misbruikt konden worden. Er zou een soort collectieve schuldbelijdenis van alle mannen aan alle vrouwen moeten komen. De boven genoemde factoren in het ontstaan van seksueel misbruik leggen ook veel nadruk op de rollen: vader, man en macht zijn woorden die de ene rol omschrijven, moeder, vrouw en onderdrukt worden duiden de andere aan. Mannelijke slachtoffers passen niet in deze stereotiepe versimpeling. Ze vormen daardoor een bedreiging voor de ideologie die vrouwelijke slachtoffers nodig hadden om hun benarde positie te overwinnen. Als ze al genoemd werden, was dat vooral in het kader van mannelijke daders die misschien tot hun daad kwamen door eigen negatieve ervaringen, maar uiteraard (en terecht) wordt daarbij benadrukt dat die ervaringen geen excuus mogen zijn om anderen te misbruiken.

De tweede reden van het extra taboe heeft ook te maken met de rollen. Zo is het voor het vertellen van je eigen verhaal noodzakelijk dat er aanknopingspunten en herkenningmogelijkheden zijn, die een kader bieden waarbinnen je ervaringen passen. Tot nu toe hoort het mannelijke slachtoffer bijna niets van de mogelijkheid dat jongens slachtoffer worden. Er is - om het zo te zeggen - geen rol, geen canonic verhaal voorhanden, waarbinnen de eigen ervaringen geduid kunnen worden. Dat betekent niet alleen dat die ervaringen niet snel verteld zullen worden, het betekent ook dat ze niet snel herkend zullen worden als seksueel misbruik. Zowel de hulpverlener als het slachtoffer hebben de neiging de ervaringen in andere categorieën onder te brengen, of zelfs helemaal niet te noemen.

Maar er is nog meer. De derde reden van het taboe is, dat er, alle emancipatie ten spijt, nog steeds een kenmerkend beeld bestaat van hoe jongens en mannen in elkaar zitten en hoe ze functioneren. Mannen zijn sterk en kunnen zichzelf beschermen. Ze houden hun emoties in de hand, zijn niet bang voor geweld en tonen hun kwetsbaarheid niet. Bovendien hebben ze voortdurend behoefte aan seks, waarbij lichamelijke aanraking en opwinding de aanwijzing vormen dat ze ook gemeenschap willen hebben. Deze mythen, die in de wereld waarin ze leven steeds weer levend worden gehouden, leiden ertoe dat er geen ruimte is voor de ervaring seksueel misbruikt te zijn. Het mannelijke slachtoffer doorbreekt zo niet alleen de ideologie die vrouwelijke slachtoffers nodig hebben, het doorbreekt ook de ideologie die mannen tot mannen maakt. Als ze het slachtoffer van een vrouwelijke dader zijn, dan hebben ze - in deze ideologie - het geluk gehad dat ze er vroeg bij waren. Wanneer ze zelf moeite hadden met die ervaring, dan kan hun mannelijkheid in twijfel worden getrokken. Als ze het slachtoffer van een mannelijke dader zijn geweest, dan ontstaat er nog een extra probleem, dat van de seksuele geaardheid.

Dat is ook de vierde reden dat mannelijke slachtoffers extra moeite hebben met hun verhaal voor de dag te komen. Zoals bij alle slachtoffers van seksueel misbruik speelt ook bij mannelijke slachtoffers de vraag in hoeverre ze zelf aanleiding hebben gegeven tot, dan wel schuldig waren aan het gebeuren. Dat wordt versterkt door het gegeven dat - zeker bij hen die het slachtoffer werden na de pre-puberteit - vaak een lichamelijke reactie is opgetreden, die ervaren wordt als seksuele opwinding. Dat leidt tot ingrijpende vragen bij hun eigen seksuele oriëntatie. Het slachtoffer voelt zich gedwongen zich af te vragen of hij niet eigenlijk een homoseksuele voorkeur heeft, die door de dader onderkend is voor het slachtoffer het zichzelf bewust was. Anders gezegd: zijn ze misbruikt omdat ze homo zijn, of worden ze homo omdat ze misbruikt zijn? Deze verwarring, gevoegd bij de moeite met intimiteit en het jezelf toevertrouwen aan een ander, leiden tot grote beperkingen in de mogelijkheid om goede en opbouwende relaties aan te gaan. De fundamentele vragen bij de eigen geaardheid maken het ook moeilijker de ervaring misbruikt te zijn te vertellen aan een ander.

Dat brengt bij de vijfde reden dat mannelijke slachtoffers moeten zwijgen. De afgelopen decennia tonen een grondig emancipatie-proces op het punt van homoseksualiteit. Dat heeft onder meer gestalte gekregen in de discussie over het ontstaan ervan. Daarbij kreeg de visie dat homoseksualiteit aangeboren is geleidelijk aan de overhand. Het idee dat homoseksuele ervaringen iemands geaardheid zouden kunnen bepalen werd afgewezen, omdat daardoor de suggestie gewekt zou worden dat het bij homoseksualiteit gaat om een verstoring van de normale ontwikkeling, en in wezen om een min of meer ziekelijke afwijking. Zo ontstond de vaste overtuiging dat

homo's in hun anders-zijn volledig geaccepteerd moeten worden omdat ze van nature / geboorte zo zijn. Nu blijkt uit onderzoek dat onder niet-misbruikte adolescenten 8 % zichzelf als homoseksueel of biseksueel benoemt, terwijl dat percentage voor door mannen misbruikte jongens oploopt tot boven de 50! Wie dit verband tussen misbruik en homoseksualiteit benadrukt bedreigt de geëmancipeerde positie van homoseksuelen. Wie die emancipatie nastreeft zal geen behoefte hebben om het (homo-seksualiserende) effect van misbruik te erkennen.

Tenslotte blijven mannelijke slachtoffers buiten het blikveld, omdat hulpverleners de diagnose en de behandeling gebaseerd hebben op ervaringen met vrouwelijke slachtoffers. Daardoor worden alleen die signalen onderkend die voor vrouwen kenmerkend zijn. Verschillende signalen van mannelijke slachtoffers worden (als ze al herkend worden) al snel geïnterpreteerd als defensieve en schadelijke reacties. De behandeling is vervolgens in veel gevallen gebaseerd op 'vrouwelijke' ideaalbeelden zoals het uitvoerig bespreken van de meest intieme ervaringen en gevoelens. Veel mannen zoeken echter een andere vorm van verwerking, en komen in de hulpverlening dan ook niet aan hun trekken.

Concluderend: het bestaan van mannelijke slachtoffers van seksueel misbruik is een taboe omdat het een bedreiging is voor

- de ideologie van het vrouwelijke slachtoffer, waarbinnen elke man een potentiële dader is.
- de ideologie van de mannenrol, waarbinnen jongens en mannen geacht worden zich wel te kunnen redden.
- de ideologie van de geëmancipeerde homoseksualiteit, waarbinnen homoseksualiteit aangeboren moet zijn.
- de ideologie van de hulpverlener, die voorgeschreven 'vrouwelijke' codes voor verwerking hanteert.

DE GEVOLGEN

Gerard is 28, en toonbeeld van de stoere macho. Ruig gekleed, zware shag, en niet bang om met woorden of daden flink uit te halen als het hem even teveel wordt. Hij zwakt van baan naar baan, omdat hij iedere keer ontslagen wordt als hij weer eens een serie driftbuien heeft gehad. Tussendoor is hij zachtvaardig, bezorgd, en neemt hij het op voor mensen in problemen. Als ze te dichtbij komen - zijn ouders, zijn vriendin, de hulpverleners - dan trekt hij een muur op en slaat waar nodig van zich af.

Toon is 50, en prototype van de gevoelige artiest. Zijn schilderijen zijn een weerspiegeling van zijn liefde voor het schone, en het charmeren is zijn handelsmerk. Hij leeft alleen. Na verschillende homofiele relaties is hij op het punt gekomen dat hij zich niet langer wil of durft te binden aan mensen. Openlijk maakt hij seksueel getinte grappen, maar als het serieus dreigt te worden reageert hij venijnig.

Wat hen verbindt is een gemeenschappelijke ervaring. Beiden werden ze als kind seksueel misbruikt. Op verschillende leeftijden, in verschillende omstandigheden en vormen, met verschillende gevolgen. Allebei hebben ze het jarenlang weggestopt, verdrongen, vergeten bijna. Allebei kwamen ze ook op het punt dat ze moesten gaan zoeken naar de wortels van hun spanning en hun strijd. Voor allebei werd langzaam

duidelijk dat hun totale identiteit, hun totale functioneren en hun totale geloofsleven diepgaand bepaald was door wat hen zoveel eerder was overkomen.

Deze voorbeelden en mijn eigen verhaal maken duidelijk dat slachtoffers kiezen voor verschillende, zelfs tegenstrijdige rollen. De één kiest voor een actieve imponerende rol, de ander voor een passieve slachtofferrol, en een derde voor een beschermende rol, waarin met heilig vuur geprobeerd wordt anderen te beschermen voor het leed dat hemzelf is aangedaan. Zo valt op dat een relatief groot aantal slachtoffers kiest voor een zorgverlenend beroep. Overigens komen deze verschillende rollen vaak bij een en dezelfde persoon ook afwisselend voor. Op dit punt is het goed ook de mogelijkheid te noemen dat slachtoffers later tot dader worden. Dat komt waarschijnlijk niet zo vaak voor. Geschat wordt dat minder dan 10 procent van de mannelijke slachtoffers ook zelf seksueel misbruik pleegt.

Het gebrek aan herkenningpunten leidt tot een veelheid aan strategieën waarmee het slachtoffer probeert de dreiging weg te nemen. In die strategieën zijn ook de verschillende rollen te plaatsen. Grofweg kun je een onderscheid maken tussen pogingen om de situatie te veranderen en pogingen om de betekenis van en de gevoelens bij een situatie te veranderen. Omdat het in dit geval gaat om een situatie in het verleden, betekent dat dat de situatie als zodanig niet meer veranderd kan worden. De verwerkingsstrategieën hebben dan ook voornamelijk te maken met het veranderen van de gevolgen, of van de emoties. Dat hangt met elkaar samen. Ook wanneer je probeert de gevolgen te veranderen / te verzachten, ben je bezig om de betekenis en de emoties in een ander kader te zetten. Daarvoor bestaan verschillende 'technieken', waarbij het hier vooral gaat om verdringen en herinterpreteren.

De schok van de ervaring, de onbegrijpelijkheid ervan voor het kind, de (al dan niet expliciete) opdracht om te zwijgen en het geweldige schuldgevoel brengen het opgroeiende slachtoffer er in veel gevallen toe te proberen te verdringen wat er gebeurd is. Dat kan zover gaan dat jaren later allerlei psychische en lichamelijke klachten ontstaan, die door de betrokkene zelf (en daardoor ook door de hulpverleners) niet in verband worden gebracht met de vroegere ervaringen. Soms is hij zich nog wel bewust van de voorgevallen feiten, maar wordt de dreiging weggenomen door de ernst ervan te ontkennen. Omdat er zo weinig bekendheid gegeven wordt aan seksueel misbruik van jongens, heeft het slachtoffer geen categorieën voorhanden waarbinnen de ervaring een naam krijgt. Dat betekent dat gezocht moet worden naar andere interpretaties: seksuele experimenten, een (eventueel homo-)seksuele periode in de ontwikkeling, enzovoorts. Door te kiezen voor een dergelijke uitleg van het gebeurde wordt geprobeerd de negatieve lading van de feiten weg te nemen, zelfs als dat betekent dat het uiteindelijk een nog negatiever en problematischer duiding krijgt.

De verdringing heeft een belangrijk voordeel. Het biedt veiligheid, en geeft de kans om de energie te richten op het opbouwen van een leven dat de moeite waard is. Juist de pijn van de opgedane ervaringen kan een stimulans zijn om krachtdadig te zoeken naar prestaties en een positieve levensinvulling, of gevoelig maken voor de nood van anderen. Wanneer dan het slachtoffer gedwongen wordt de eigen afgrond onder ogen te zien doorbreekt dat het verhaal dat moeizaam in stand is gehouden. De veiligheid - hoezeer ook een schijnwereld - is aantrekkelijker dan het erkennen van de werkelijkheid.

In veel gevallen ontkomt het slachtoffer er echter niet aan om onder ogen te zien dat er wezenlijke problemen liggen. Voor een deel komt dat door de gevolgen die het totale functioneren dreigen te beïnvloeden. Voor een deel ook heeft het te maken met de herinneringen die steeds weer naar boven kunnen komen. Dromen, flash-backs, herinneringen die kunnen worden opgeroepen door bepaalde plaatsen, namen, geuren, woorden, aanrakingen enzovoorts. In veel gevallen wisselen herinnering en verdringing elkaar af.

DE SYMPTOMEN

Een beschrijving van de symptomen is voor een deel geldig voor zowel mannelijke als vrouwelijke slachtoffers. Bovendien moet worden opgemerkt dat veel slachtoffers slechts een deel van de hierna genoemde signalen vertonen, terwijl die signalen ook bij anderen dan slachtoffers van seksueel misbruik voorkomen. Dat maakt het moeilijk om op grond van signalen slachtoffers te herkennen. Het doel van het onderstaande lijstje van symptomen is dan ook in de eerste plaats te laten zien hoe breed en diep de gevolgen van seksueel misbruik kunnen zijn. Voor de signalering van slachtoffers is het nodig dat hulpverleners (en dus ook pastoraal werkenden) oog hebben voor de mogelijkheid dat iemand seksueel misbruikt is, en dat daar naar gevraagd kan worden. Zo stelt Beelen in een handleiding voor intake-gesprekken bij de hulpverlening: 'Het verdient daarom aanbeveling om altijd vragen te stellen naar eventuele misbruikervaringen, ook als signalen ontbreken.'

** in relatie tot de eigen persoonlijkheid*

verwarring, paniekaanvallen, nachtmerries, gevoelens van machteloosheid en hulpeloosheid, een laag zelfbeeld, moeite met het eigen lichaam, het gevoel niet normaal te zijn, schuldgevoel, de neiging zichzelf te bestraffen, scheiding tussen gevoel en verstand, twijfel aan de eigen mannelijkheid, vragen bij de seksuele geaardheid, agressie tegen homoseksualiteit, vluchtgedrag (verslaving).

** in relatie tot anderen*

sociale vervreemding, moeite met intimiteit, overdreven prestatiedwang, zoeken naar aanvaarding, moeite met het gezag van anderen, neiging tot machtsgebruik / misbruik, neiging tot gewelddadig of juist extreem zachtvaardig gedrag, relaties aangaan waarin geweld en misbruik herhaald worden en de persoon opnieuw slachtoffer wordt.

** in relatie tot seksualiteit*

obsessie voor of afkeer van seks, dwangmatig seksueel gedrag, seksueel taalgebruik, verbinden van seksualiteit met agressie, verleidend gedrag, seksuele problemen (zoals impotentie), verwarren van vriendschap en seksualiteit.

HET GELOOF

Als het gaat om de rol van het geloof, dan is de eerste constatering dat daar nog praktisch niets over bekend is. Zowel de wetenschappelijke onderzoeken naar seksueel misbruik van mannen en jongens, als de hulpverlening hebben tot nog toe nauwelijks aandacht geschonken aan de specifieke geloofsvragen die aan de orde zijn. In wat ik hieronder aan de orde stel moet ik me dan ook beperken tot het formuleren van vragen en suggesties, die gebaseerd zijn op algemene signalen, en op mijn eigen

persoonlijke en professionele ervaringen. Dat ik er iets over wil schrijven is omdat ik van mening ben dat juist op dit terrein belangrijke zaken aan de orde zijn, die dringend om (o.a. praktisch-theologisch) onderzoek en pastorale aandacht vragen.

Voor de bespreking van dit onderdeel sluit ik aan bij enkele teksten uit onder meer Psalm 139, omdat daar fundamentele en existentiële gevoelens worden opgeroepen. Sommige daarvan kunnen door slachtoffers worden ervaren als het schrikwekkende tegendeel van wat er bedoeld is, en alleen al het zicht op dat soort reacties is voor geloof, kerk en pastoraat onontbeerlijk.

'Gij omgeeft mij van achteren en van voren en Gij legt uw hand op mij' (Ps 139: 5)

Psalm 139 staat bekend als een psalm van overgave aan Gods omvattende kennis. Zo hebben de NBG-vertalers er samenvattend boven gezet: 'Gods alwetendheid der vromen troost'. Het beeld van de omvattende en doorgrondende kennis van God wordt weergegeven met de zegenende en koesterende hand, die op een mens gelegd wordt. Deze intimiteit kan echter een afschuwelijke bijklank krijgen, wanneer intimiteit ervaren is als grensoverschrijding. Slachtoffers van seksueel misbruik hebben die hand op zich gevoeld, en zijn er nooit meer vanaf gekomen. De ander die hen omvatte en diep in hun wezen doordrong is de bedreigende ander.

Lilian Rubin heeft aangegeven dat de ontwikkeling van mannen en vrouwen anders verloopt, omdat voor mannen de ontwikkeling van hun identiteit wordt bepaald door het feit dat zij anders zijn dan de centraal aanwezige opvoeder, die immers meestal de moeder is. Vrouwen daarentegen leren hun identiteit vormgeven in het gelijk zijn aan de moeder. Dat heeft volgens Rubin tot gevolg dat mannen van meet af aan leren een duidelijke grens in de identiteit te leggen tussen zichzelf en de ander, terwijl vrouwen veel sterker een vloeiende grens leren hanteren. Dit inzicht zou er op kunnen wijzen dat de grensoverschrijding voor mannelijke slachtoffers een nog diepere aantasting van hun identiteit betekent.

De afscherming tegenover anderen, die één van de gevolgen is van misbruik, betekent dan ook een extra barrière in het geloof. De opgelegde hand kan in de ervaring van het slachtoffer verwijzen naar de dreiging van intimiteit. Het hele terrein van fysieke (en psychische) toenadering is besmet gebied, en er is geen reden aan te nemen dat slachtoffers minder moeite zouden hebben met een beleving van intimiteit in de relatie met God. Wat ik bij mijzelf en anderen waarneem is een onvermogen om de tederheid en intimiteit in het geloof te ervaren op een positieve en bevrijdende manier. De opgelegde hand, de omvattende en doorgrondende kennis van God krijgt al heel snel een manipulerende bijklank, die de eigen verantwoordelijkheid en persoonlijke keuze-vrijheid ontnemt. Dit gaat niet voor alle slachtoffers op. Bij anderen zie ik namelijk een volstrekte overgave aan God met infantiele trekken. Ik bedoel dat niet oordelend, maar constateer dat zij de relatie met God vormgeven op een extreem afhankelijke wijze, die als zeer geestelijk kan worden ervaren, maar in psychologisch opzicht erg veel weg heeft van een herhaling van een manipulatieve misbruik-relatie.

Op dit punt ligt ook de verbinding met macht en gezag. Door de ingrijpende ervaring van seksueel misbruik ontstaat een overgevoeligheid voor machtsrelaties en een aversie tegen gezagsdragers. Waar God als de ultieme machthebber wordt beschreven en beleefd betekent dit dat de verhouding met Hem onder forse druk staat. Omdat tegelijk voor mannen geldt (binnen de stereotiepe rolmodellen) dat zij ook zelf met macht en gezag bekleed horen te zijn, is de kans groot dat er in het geloof een

concurrentie wordt ervaren tussen mens en God. Het erkennen van het gezag van God betekent dan een ontkennen van de eigen autoriteit en verantwoordelijkheid.

Tegelijk ervaren veel slachtoffers weinig van de aanwezigheid van God. Dat heeft enerzijds te maken met het beschadigde gevoelsleven, anderzijds kan er ook een verzet zijn dat gebaseerd is op de ervaring dat God het misbruik heeft toegelaten. Als God toen niet ingreep en heil bracht, waarom zou je daar dan in een andere situatie nog naar zoeken? Zo kan er (vooral wanneer het misbruik in een religieuze context plaats vond) forse weerstand ontstaan tegen het zoeken naar een persoonlijke geloofsnaibijheid.

'Waarheen zou ik gaan voor uw Geest, waarheen vlieden voor uw aangezicht?' (Ps 139: 7)

De basishouding die voor geloven nodig is, is vertrouwen. Dat kun je vanuit de bijbel laten zien, het is ook een bekend gegeven in de (godsdienst-)psychologie. Vertrouwen is meer dan intimiteit. Het is durven leven, durven aannemen dat de ander betrouwbaar is. Wie als kind niet leert om te vertrouwen op (met name) de ouders, die mist de capaciteit om te vertrouwen op God. Dat kan eventueel in een later stadium wel geleerd worden, wanneer blijkt dat een ander wel te vertrouwen is, maar dat is dan vaak een moeilijke weg.

Tegelijk gaat het om vertrouwen in jezelf. Die twee zijn nauw verbonden aan elkaar. Wie op een positieve manier kan vertrouwen op anderen en op het leven, die durft ook te vertrouwen op de eigen gedachten en gevoelens. Nu is het probleem bij veel mannelijke slachtoffers dat ze in het misbruik ook een seksuele ervaring beleefd hebben. Hun eigen lichaam reageerde 'positief' op het misbruik. Die reactie is zo basaal, dat het slachtoffer niet meer kan vertrouwen op zichzelf. Als zelfs je lichaam al zo reageert, dan betekent dat dat je tot in de kern aan jezelf moet twijfelen.

Wie niet kan vertrouwen, die durft zichzelf en de ander niet onder ogen te komen. Hij zou het liefste wegvlugten voor de ontmoeting met het aangezicht van een ander. De woorden van psalm 139 kunnen wat dat betreft heel herkenbaar zijn voor een slachtoffer van seksueel misbruik. Tegelijk zit er ook een zeer bedreigende kant aan. Veel mannelijke slachtoffers hebben te maken gehad met meer dan één dader. Dat geeft aan het misbruik een structureel karakter. Op de een of andere manier lijkt het onontkoombaar. Waarheen je ook vlucht, overal bestaat het risico dat je opnieuw tot slachtoffer wordt gemaakt.

Wanneer een mannelijk slachtoffer wil geloven in God, dan heeft hij te maken met de noodzaak om te vertrouwen en zichzelf over te geven. De neiging om te vluchten moet worden bedwongen in het besef dat er niet gevlucht kan worden. Uiteindelijk kun je immers niet wegvlugten van jezelf, noch van de gevaarlijke kwetsbaarheid van het bestaan. Voor mijzelf ben ik tot het inzicht gekomen dat ik onbewust en ongewild zelf heb bijgedragen aan het misbruik. Dat is geen kwestie van schuldgevoel meer; wat de daders in mij zagen was kwetsbaarheid, ook al deden ze het voorkomen dat ze aan mij zagen dat ik zelf een dergelijk contact wilde. Daarvoor verontschuldig ik hen niet, maar ik besef wel dat ik mijn eigen kwetsbaarheid niet kan ontvluchten. Tegelijk kan ik God niet ontvluchten. Ik kan alleen maar proberen langzaam te leren met mijn kwetsbaarheid Hem onder ogen te komen.

'Zou ik niet haten, HERE, wie U haten (...)? Ik haat ben met een volkomen haat' (Ps 139:21v)

Voor mij zijn deze woorden van psalm 139 bevrijdend. Ze legitimeren de woede en de haat tegen de goddelozen. Dat zijn in dit kader niet zozeer de ongelovigen, maar de mensen die in hun leven laten merken geen eerbied te hebben voor God en zijn geboden, noch voor de schepselen. Ik haat hen met een volkomen haat. In de kerkelijke traditie is voor deze haat weinig ruimte geweest. Wel lag er - zeker in de reformatorische en evangelische traditie - veel nadruk op het oordeel, maar dat was dan gericht op het ongelooft alleen, of het werd gekeerd tegen de zonden van de gelovige. Dat wil ik niet in twijfel trekken, maar ik geloof dat het zeker bij ervaringen als seksueel misbruik belangrijk is de waarde van de haat, de woede en het oordeel te benadrukken. Israël heeft steeds geschreeuwd en geklaagd, gebeden dat de onderdrukker door God gestraft zou mogen worden. Ook in het nieuwe testament komen we dat tegen als Paulus schrijft: 'Wreekt uzelf niet, geliefden, maar laat plaats voor de toorn, want er staat geschreven: Mij komt de wraak toe, Ik zal het vergelden.'

De oproep tot vergeving, vrede en verdraagzaamheid is uiteraard een fundamenteel element van de bijbelse boodschap. Toch is het voor slachtoffers noodzakelijk ook de haat een plaats te geven, zoals de bevrijdingstheologie keer op keer heeft benadrukt. Een god die aan de kant staat van onderdrukkers en misbruikers, en het niet opneemt voor de slachtoffers is een afgod die het vertrouwen niet waard is. Pas als de legitieme haat is erkend en uiteindelijk in een genezingsproces is overgegeven aan God, die rechtvaardig oordeelt, pas dan is er ruimte om de wraak los te laten.

'Zie of bij mij een heilloze weg is, en leid mij op de eeuwige weg' (Ps 139:24)

Wie de woede onder ogen heeft gezien en een legitieme plaats heeft gegeven, die kan ook pas op een gezonde manier tot deze slotverzen van psalm 139 komen. Hier vindt het geloof een overgave, die heil brengt. Voor het slachtoffer dat deze woorden voortijdig probeert te herkennen in het eigen leven ontstaat er een problematische ambivalentie. Zoals boven beschreven is er voor mannelijke slachtoffers sprake van een verzaamd taboe om verschillende redenen. Dat heeft te maken met (hoe onterecht ook) schuldgevoel over het misbruik, twijfel aan de eigen geaardheid, en gevoelens van haat. De gangbare boodschap is nog steeds dat schuld en haat niet passen bij het leven van een christen. In veel kringen komt daar nog bij dat homoseksuele gevoelens of gedragingen beleefd worden als iets dat niet van God kan komen. Ook gevolgen als verslaving en een dwangmatige seksualiteit vallen in de categorie 'zonde'.

Dit betekent dat de heilloze weg door veel mannelijke slachtoffers heel concreet zal worden ervaren in het eigen leven. In al deze aspecten leren ze zichzelf zien als iemand die op een heilloze weg gaat. Nu is dat in die zin waar, dat hen door een ander onheil is aangedaan, maar het slachtoffer van seksueel misbruik zal geneigd zijn daar zichzelf de schuld van te geven. Dat betekent dat het zoeken naar de weg van het geloof (de eeuwige weg) bijna per definitie betekent dat de gevoelens en ervaringen in het eigen leven (de heilloze weg) moeten worden afgezworen. Probleem is echter dat dat niet lukt, zodat het slachtoffer van moment tot moment heen en weer zwalkt tussen enerzijds erkenning van het eigen leven, ook al betekent dat dat hij voelt God kwijt te raken en anderzijds het volgen van God, ook al betekent dat dat hij zichzelf moet afwijzen. Het is dan uiterst moeilijk te komen tot een integratie van geloof en leven. De keren dat ik er pastoraal niet in geslaagd ben mannelijke slachtoffers hierin te helpen kwam dat doordat ik onvoldoende erg had in het feit dat hun zwalken voortkwam uit hun slachtoffer zijn.

'Zolang ik zweeg, kwijnde mijn gebeente weg' (Psalm 32:3)

Om te komen tot herstel is het nodig dat er een weg wordt gegaan - vaak in een pastorale en therapeutische setting - waarin de zaken benoemd kunnen worden. Daarin blijkt de verantwoordelijkheid van de mens om te heersen in Genesis 2. Door de zaken een naam te geven kunnen ze een plaats krijgen in het verhaal. Wie zwijgt kwijnt weg. Door te zwijgen wordt de mogelijkheid van een nieuwe ervaring van menselijke omgang en van een nieuwe betekenis van de oude ervaringen geblokkeerd. Wie mag spreken (en durft te spreken) kan een nieuwe taal en een nieuwe ontmoeting gaan leren.

Zo is het ook mogelijk om gaandeweg te ontdekken dat je geen slachtoffer meer hoeft te zijn, maar dat kan alleen als je eerst de ruimte krijgt om wel als slachtoffer erkend te worden. Wie geen slachtoffer mag zijn (en dat geldt helaas voor de meeste misbruikte mannen), die zal ook niet of nauwelijks verantwoordelijk en gezond in het leven kunnen staan.

'Hij geneest de verbrokenen van hart en verbindt hun wonden' (Ps 147:3)

Hoe ernstig de ervaringen en gevolgen dus ook zijn, het wil niet zeggen dat er geen ontwikkeling kan zijn. Het is mogelijk om de ervaringen van het leven zo te integreren en te verwerken dat er mee geleefd kan worden. Dat is vaak een moeilijke en langdurige weg, maar het kan wel. In een psalm die spreekt over (en vanuit?) de ballingschap wordt het oude bijbelse thema van herstel en genezing opgenomen. Ook de ballingschap is in de boodschap van het Oude Testament een verstrengeling van aangedaan leed en eigen verantwoordelijkheid. De daardoor geslagen wonden zijn echter geen onveranderlijk noodlot, maar vragen ook om genezing en herstel.

Daarbij moeten we rekening houden met de fundamentele gebrokenheid van het bestaan, waarvan de bijbel nergens belooft dat die geheel zal worden weggenomen. Er zijn ook aan het genezingsproces grenzen, en de opgedane ervaringen worden niet uitgewist. Wel kan er een nieuwe betekenis worden gevonden in een nieuwe ervaring van het leven met anderen en met God. Zo mag ook in het leven met de herinnering aan seksueel misbruik de hoop op Gods rijk uiteindelijk overheersen. Dat kan ook in gebed alleen of met anderen worden vastgehouden en beleefd.

CONCLUSIE

Mannelijke slachtoffers van seksueel misbruik verdienen aandacht in het pastoraat. Er zal in eerste instantie nog veel moeten gebeuren om het taboe te doorbreken, zodat ze met hun verhaal naar buiten kunnen komen, en woorden kunnen vinden voor hun ervaringen, zodat hun pijn erkend wordt. Als dit artikel daar iets aan heeft bijgedragen is het doel bereikt. Dat er nog veel vragen liggen is duidelijk. Om die reden wordt er nu een onderzoek opgestart naar de precieze invloed op de persoonlijkheid en op het geloof en naar de mogelijkheden van een adequate pastorale begeleiding. In dat kader wil ik graag mannelijke slachtoffers uitnodigen om zich te melden (adres: zie onder). Hun (gegarandeerd anonieme) verhalen en interviews zullen in dit onderzoek het belangrijkste materiaal zijn. Opdat we kunnen beginnen te horen wat tot nu ongezegd moest blijven.

LITERATUUR

- Joop Beelen, *Met andere woorden, bespreekbaar maken van seksueel-misbruikervaringen van mannelijke cliënten. Handleiding voor intake en eerste gesprekken*. Utrecht 1996
- René de Boer, *Wanneer het een jongen is, jongens als slachtoffer van seksueel misbruik*, n.u. 1993
- Jos van den Broek, *Er zijn geen namen voor, jongens als slachtoffer van seksueel misbruik*, Baarn 1991
- Gideon van Dam & Marjo Eitjes, *Een pastor moet je toch kunnen vertrouwen*. Zoetermeer 1994
- Ruard Ganzevoort, *Een cruciaal moment, functie en verandering van geloof in een crisis*, Zoetermeer 1994
- Ruard Ganzevoort, *Mag ik er zijn, over genade en veroordeling*, Kampen 1990
- Ruard Ganzevoort, *Omgaan met verlies, pastorale vragen rond crisis en geloof*, Kampen 1996
- Woet L. Gianotten, Jongens en mannen als slachtoffer van incest en ander seksueel misbruik. In: H. Baartman (red.) *Op gebaande paden?* Utrecht 1995
- James M. Hepburn, The implications of contemporary feminist theories of development for the treatment of male victims of sexual assault. *Journal of child sexual abuse* 3(4) 1-18, 1994
- Carolyn Holderread Heggen, *Sexual abuse in christian homes and churches*, Scottsdale (Pa) 1993
- Annie Imbens-Jansen, *Daar kun je maar beter (niet) over praten*, Delft 1987
- David Lisak, The psychological impact of sexual abuse, content analysis of interviews with male survivors. *Journal of Traumatic Stress* 7(4) 525-548, 1994
- Matthew Mendel, *The male survivor; the impact of sexual abuse*. Thousand Oaks (Cal) 1995
- Ron van Outsem, *Seksueel misbruik van jongens*. Amsterdam 1992
- Lilian Rubin, *Intieme vreemden*, Baarn 1983